

רשת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

"קו הרבנים" מענה 24 שעות ביממה: 0732-122-122

גליון 16 וישב

דיני חמר מדינה ואם מברכים על קפה ותה בירה לבנה ושחורה

ודיני כוס פגום

מסימן קעט סעיף ב'

המצרים פט"ז ד"ה טז) וי"א שבשעת הדחק שאין לו יין יש להקל. (חוט שני ח"ד). בירה שחורה אינה חמר מדינה, חוט שני שם בשם החזו"א). וי"א שבדיעבד הוי חמר מדינה. (הליכות שלמה שם).

אינו פגום

יב. צריך שלא יהא פגום ואם שתה ממנו בפיו אף משהו פגמו ואינו ראוי לברך עליו. אבל אם שפך ממנו לתוך ידו או כלי או טעמו באצבעו אינו פגום. (שו"ע סי"ג, מ"ב ס"ק יז). ואם שתה על ידי קנה [קש] י"א שהוא פגום. (מקור חיים קיצור הלכות סי"ג). וי"א שלא, וטוב לתקנו. (שערי תשובה ס"ק ז).

אמנם צריך שיהא מלא, או שלא שפך רק מעט, או ששפכו אחר כך לכוס קטן יותר, או שזרק לתוכו פירור פת והגביה היין. (מ"ב ס"ק יט).

מחבית גדולה

יג. אף אם שתה מהכד או מחבית קטנה נחשב פגום אף אם שפכו לכלים אחרים. אבל אם שתה מחבית גדולה אין להקפיד, ויש מחמירים אף בזה, ויש לחוש לכתחילה שלא לשתות אף מברז החבית. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק כא).

מים פגומים

יד. יש מי שאומר שאף מים פגומים פסולים למזוג כוס של ברכה, כשהיין חי ואי אפשר לשתותו בלא מזיגה, ולכן אין המים בטלים. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק כב).

כוסות המסובים

טו. אם נותנים כוס לכל המסובים והם פגומים, יתן מכוס הברכה לתוכם כדי שיתקן פגימתם. וי"א שאין צריך כי אין מקפידים בכוס פגום רק למברך ולא למסובים. ואם שותים מכוסו אחר ששתה אינו פגום כי בתחילה היה כוס שלם וכל המסובים הם כאחד. (שו"ע סי"ד, מ"ב ס"ק כג-כה). וכן אם שופך לכוסות ריקים של המסובים אין צריך לשפוך לכוסם קודם שישתה. (הל"ש פסח פ"ט א"ה הע" 96).

פגום שמחזירו

טז. יין פגום שמחזירו לקנקן לכתחילה יוסיף עליו מהקנקן ויתקנו, ובדיעבד אם לא תיקנו היין שבקנקן כשר אם הוא יותר מהיין שבכוס כי קמא קמא בטל. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק כז-כח).

המנהג לברך על שכר

ה. מנהג המדינות לברך על שכר, אף שמצוי יין, ואין למחות כי הוא ביוקר, וי"א שאין טעונה כוס, ועוד שכר היא עיקר חמר מדינה וקובעים הסעודה עליו, ומצוה מהמובחר לברך על יין, ואם יש לו יין לא רק לצורך קידוש והבדלה יברך על היין. (רמ"א שם, מ"ב ס"ק יב-יד).

ו. בזמנינו שהיין מצוי לרוב י"א שאין שום משקה נחשב חמר מדינה. (הגר"ח"ק בשם החזו"א בקובץ תשובות ח"א נז). וי"א כיון שאין רגילות לשתות יין כמשקה, ואין עיקר השתיה מהם יש משקים שהם חמר מדינה. (הגר"ח"ק אלישיב שם, שבה"ל ח"ג כו).

חמר מדינה חביב

ז. אם יש לו שני מיני משקים כגון שכר ומי דבש, ואחד חביב עליו ובפרט אם בסעודה שתה ממנו מפני חביבותו, נכון לברך עליו, ואם אין שותים אלא לפרקים אף אם הוא חשוב מחבירו אינו חמר מדינה. (מ"ב ס"ק ט).

מים וכדומה

ח. מים אף אם רוב שתייתם מהם, וכן מי סלק בארשט וכדומה אין מברכים עליהם כי אינם חשובים. (מ"ב ס"ק י). וכן מי סודה. (שלמת חיים רעד, אג"מ ח"ב עה). וכן מיצים שעיקרם מים. (אג"מ שם, הל"ש בין המצרים פט"ז ד"ה טז).

תה

ט. תה י"א שאינו חמר מדינה. (קצה"ש צו בדה"ש ח) ויש מקילים בשעת הדחק. (אג"מ ח"ב עה) וי"א שנחשב חמר מדינה. (הגר"ח"ק אלישיב שבת בשבתו ח"א פ"ו הע" 56).

קפה

י. קפה י"א כשמגישו חם הריהו חמר מדינה בין קפה שחור או נמס, או עם חלב או בלי חלב. (הגר"ח"ק אורבך בש"כ פ"ס הע" יח). וי"א שאם מגישים אותו ככיבוד בשמחות נחשב חמר מדינה. (הגר"ח"ק אלישיב שם) וי"א שאינו חמר מדינה. (ספר זכרון דרוך יקרא בשם הגר"ח קנייבסקי) וי"א שבשעת הדחק יש להקל בקפה שחור. (שם בשם הגר"ח קרליץ). ובעת הצורך נהגו גדולי ישראל להקל בתה וקפה. (תשובות והנהגות ח"ד עז בשם הגר"ח"ק, צ"ח אליעזר ח"ח יט בשם האדרת ועוד).

בירה לבנה ושחורה

יא. בירה לבנה י"א שהוא חמר מדינה. (הליכות שלמה בין

תיקון הפגם

יז. יכולים לתקן יין פגום על ידי שמוסיף עליו מעט יין או מים, והוא שאין היין מתקלקל על ידי מזיגה, ואין המים פגומים. (שו"ע סי'י, מ"ב ס"ק ל-לא).

פגום בדיעבד

יח. פגום חסרונו רק לכתחילה אבל בשעת הדחק שאין לו כוס אחר ואין לו במה לתקנו מברכים עליו. ואם יש לו

סימן קפג

דיני כוס ברכת המזון

שלא תיגע בכוס, אבל יכול לסייע תחת הימין. ויש להחמיר בזה אם לא לצורך. וע"פ קבלה נכון שיעמיד הכוס על כף היד והאצבעות זקופים סביב. ולא יטול הכוס בבתי ידים. (שו"ע סי"ד, מ"ב ס"ק יד-טו).

מגביהו

ט. מגביהו טפח מהשולחן, שיהא נראה למסובים. ונותן בו עיניו כדי שלא יסיח דעתו. ולא יקח כלי שפיו צר שאין רואים היין. ואין להקפיד בזה כשאין לו בקל כלי אחר כי רואה הכוס. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק ט זיח)

משגר לאשתו

י. משגרו לאשתו אף אם לא אכלה מהם כי על ידי כוס של ברכה מתברכת. ויתן לשתות גם לאורחים המסובים. ואם אורח בירך יתן לבעל הבית. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק יט).

איטר

יא. איטר יש מי שאומר שאוחז הכוס בימינו שהוא בשמאל כל אדם. ואם שולט בשני ידיו אוחז בימין כל אדם. (שו"ע סי"ה, מ"ב ס"ק כ).

ממתי איסור שיחה

יב. המברך לא ישיח משנתנו לו הכוס לברך, ועד אחר שתייתו. והמסובים משהתחיל לברך, ויש פוסקים גם משנטל המברך הכוס, ויש לחוש לדבריהם. (שו"ע סי"ו, מ"ב ס"ק כא-כב).

שח באמצע הברכה

יג. בשעה שמברך פשוט שאסור להשיח, כי צריכים לשמוע הברכה, ואם שחו לא יצאו, ואם לא גמר המברך עדיין את הברכה חוזרים המסובים ומברכים בעצמם ממקום שפסקו לשמוע, או שהמברך בעצמו יכול לחזור בשבילם. ואם גמר המברך הברכה וכונו לשמוע חוזרים לתחילת הברכה.

וכל זה אם דלגו דברים שהם מעיקר הברכה לעיכובא כגון ברית ותורה, אבל אם דלגו דברים שהם לא מעיקר הברכה יצאו בדיעבד, ואין צריכים לחזור בשביל זה. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק כג-כד).

שח בין הברכות

יד. בין ברכה לברכה לכתחילה לא ישיחו, ואם שחו בשוגג יצאו בדיעבד, ואפילו אם שח המברך עצמו. ואם שחו במזיד למג"א אף בשיחה מועטת ואף בין הברכות חוזר לראש ברכת המזון, ולהכרעת המ"ב בדיעבד אין צריך לחזור, ולכתחילה יש לזהר בזה הרבה. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק כה).

הדחה ושטיפה

א. כוס של ברכה טעון הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ. ואם קנחו במפה ונקי מותר. ואם היה נקי ואין בו שירי כוסות אינו צריך, וטוב להדיח אף שאין שירי פת אם לא שהוא נקי וצח. (שו"ע סי"א, מ"ב ס"ק א-ג).

חי

ב. יתן היין לתוכו חי בלי מזיגה, עד שיגיע לתחילת ברכת הארץ ואז ימזגנו, להודיע שבח הארץ. ואף אם אין היין חזק ימזוג במעט מים. וי"א שאם היין אינו חזק אין צריך למזגו, וכן נוהגים. (שו"ע סי"ב, מ"ב ס"ק ד-ו).

לשם ברכה

ג. מצוה מן המובחר שיוציאו מהחבית סמוך לברכה לשם ברכה, ולדידן שאין לנו הרבה יין אין צריך רק לשפכו מהקנקן ששומרים לברכה. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק יח).

מלא

ד. לכתחילה מצוה שכוס של ברכה ימלאנו על כל גדותיו. ואף שנשפך קצת, ויש שאין ממלאים כל כך כדי שלא ישפך ושם מלא עליו. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק יט).

שלם

ה. לכתחילה יחזור אחר כוס שלם. ולא שבור לא בגופו ולא פגום קצת בשפתו ולא נסדק אף בלא חסרון, ולא בבסיסו אף אם יכול לעמוד עליו. ואם אין לו אחר אין להקפיד בכל זה, ואפשר אף בכסוי כלים שלא נעשו לקבלה. (מ"ב ס"ק יא).

כוס חד פעמי

ו. כוס חד פעמית י"א שאין ראויים לברכה, ואם אין לו אחר יש להקל. (אג"מ או"ח ח"ג לט), על ידי יחוד לכוס קבוע. (מנח"י ח"י כג). ויש מכשירים כי משתמשים בהם גם בסעודות חשובות. (שש"כ פמ"ז הע"א בשם הגר"ש אורבך, מבית לוי ח"ג עמ"ט).

כובע ובגד עליון

ז. ירא שמים לא יברך במצנפת אלא בכובע ויש נוהגים להתעטף בבגד עליון. וכן נהגו ללבוש כובע. (מ"ב ס"ק יא). ובגד עליון י"א שלא נהגו (ערוה"ש סי"ד), וי"א שגם זה נהגו (דולה ומשקה עמ"י קיא בשם הגר"ח קניבסקי, ותן ברכה עמ"י יב בשם הגר"ש אורבך). ובבגד לילה אין ראוי לברך ויתלבש כראוי וחולה יכול לכסות בחלוק בגדי לילה ולברך. (הגר"ש אורבך שם) וכן לא החמירו כל זה בברכת מעין שלש. (שם). ויש שנהגו ללבוש כובע. (ארחות רבינו ח"א עמ"י פד בשם הגר"י קניבסקי).

קבלת הכוס ואחיזתו

ח. מקבלו בשני ידיו ונוטלו בימינו, ולא יסייע בשמאל

שהה כדי לגמור כולה

טו. אם שהה בין הברכות **שהיה מרובה** כדי לגמור כל ברכת המזון, אף אם לא שה, אם היה מחמת **אונס** שהיה צריך לנקביו או שלא היה המקום נקי, י"א שחוזר לראש ברכת המזון, ואין דין זה ברור למעשה, אך אם השיהוי **באמצע ברכה** חוזר לראש הברכה. (מ"ב ס"ק כה).

ברכת המזון עם המזמן

טז. מעיקר הדין היה נכון **שישמעו** כל המסובים ברכת המזון מהמזמן והוא יוציאם, אך כיון שמצוי **שמסיחים דעתם** ואין שומעים ומבטלים ברכת המזון, לכן נכון יותר **שיאמרו** המסובים **בלחש** כל ברכה עם המברך, ויקדים לסיים קודם המברך ויענו אמן. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק כז).

ועל כל פנים יזהרו **לומר עמו ברכה ראשונה בלחש** והוא יאמר בקול רם. ולא כמו שיש נוהגים שמברך כל אחד לעצמו **בקול רם**. ולתשבץ **בברכת הזן ישתקו** וישמעו ויצאו מהמברך, ומשם יברכו עמו בלחש, ולא נהגו כן. ואם יודע שיכונו, טוב לעשות כן אם מבינים לשון הקודש. (מ"ב ס"ק כח).

מי המזמן

יז. אין נותנים כוס של ברכה אלא **לטוב עין**. שהוא שונא בצע וגומל חסד. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק כט).

שאלת שלום

יח. לשאול בברכת המזון מפני **היראה או הכבוד** יש מי שאומר שאין משיבים כלל, כדמצינו שהחמירו בברכת המזון שאין מברכים אלא במקום אחד כתפילה. (שו"ע ס"ח,

מ"ב ס"ק כח).

אמן וקדושה

יט. לענות **אמן וקדושה באמצע הפרק ואמן בין הפרקים** י"א שדינו כקריאת שמע **ומותר**, (חזו"א או"ח סי' כד ג). וי"א שדינה כתפילה **ואין עונים**. (כה"ח ס"ק מה). ואף על **ברכה ששומע מאחר** שמברך אין לענות **אמן רק אם הוא המזמן**. (שש"כ תיקונים לפני"ז הע"א בשם הגרש"ז אוירבך).

בישיבה

כ. ברכת המזון **בישיבה** כדי שיוכל לכוין, ובין אם **אכל בהליכה בביתו או עומד או מיסב**. ולא ישב דרך גאווה אלא **באימה**, והוא הדין כל המסובים שיוצאים בברכתו צריכים לישב ובאימה. ואם בירך בהליכה יצא. ואף ברכה **רביעית** שהיא מדרבנן צריך לישב לכתחילה. (שו"ע ס"ט, מ"ב ס"ק לא-לג).

מעין שלש

כא. ברכת מעין שלש י"א שאומרה **מיושב**. ולגר"א **בחמשת מיני דגן** לכולי עלמא צריך לאמרם בישיבה. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק לה).

בדרך

כב. המהלך **בדרך ואוכל** אין צריך לישב בברכת המזון שאין דעתו מיושבת עליו. כי יקשה בעיניו איחור דרכו אלא מהלך ומברך. ואם **אכילתו בישיבה** מברך בישיבה. (שו"ע ס"יא, מ"ב ס"ק לו).

עוסק במלאכתו

כג. אסור לברך כל הברכות **כשעוסק במלאכתו**. (שו"ע ס"יב, מ"ב ס"ק לז).